

ЗА ТЪРЖЕСТВОТО НА КОМУНИЗМА, НА ЧОВЕШКОТО ЩАСТИЕ И КРАСОТА

Октомври 1917 година! Залповете на „Аврора“ възвестиха идването на един нов свят. Помещническа Русия, Русия на материалната нищета, на реакцията и страданията бе завинаги погребана, за да се роди първата социалистическа държава. Страната на съветите, която първа дръзна да отхвърли вълчите закони на буржоазното общество, стана опора и надежда на цялото отрудено човечество. Вече десетилетия наред към столицата на могъщия Съюз на съветските социалистически републики, към Москва, са отправени погледите на всички люде, които жадуват за правда, за мир, за щастие. На първата съветска държава, която се нагърби с историческата задача — да осъществи на дело великите идеи на марксизма-ленинизма, бе съдено да премине през много изпитания, за да начертае пътищата, които извеждат към един свят без грабител и угнетители, свят на социалната правда, на човешкото щастие, на духовната красота.

Октомври 1961 година! Светът с особен интерес следеше онова, което се извършваше в „белокаменна Москва“. Тук се бяха събрали изпитанията и възторжени воини на партията на безсмъртния Ленин, умът и съвестта на героичните съветски народи, за да подложат на преценка изминатия път и, като се поучат от миналото, да начертаят задачите на настоящето и бъдещето. На своя XXII конгрес те трябваше да изпълнят историческа мисия — да обсъдят и утвърдят величествената програма за построяване на комунистическото общество — обществото, за което са мечтали най-светлите умове на човечеството.

Трудно е на човек да прецени цялата историческа значимост на всичко онова, което бе извършено в тези октомврийски дни за трасиране пътя към бъдещето, за тържеството на хуманизма и интернационализма, на материалното благоденствие и нравствената красота. Започна нов етап не само в развитието на съветските народи, но и на цялото комунистическо движение, в живота на цялото трудово човечество. В бележитите доклади на Н. С. Хрущов, в мъдрите и откровени изказвания на делегатите се разкриха огромните успехи, завоювани от XX конгрес насам, когато бе осъден култът към личността, бяха възстановени ленинските норми в партийния живот. С рядка принципиалност, с научна углъбеност и перспективност се анализираха въпросите на теорията и практиката на партията, разглеждаха се проблемите на нашето време.

Вен: на великото съзидателно дело на КПСС несъмнено се явява новата Програма за построяването на комунистическото общество. Когато човек чете този „комунистически манифест на съвременната епоха“

не може да не изпита чувство на гордост и истинско удовлетворение от мъдростта и проникновението, с които се обобщава опитът от изминатия път, с които се анализира настоящето, за да се начертае бъдещето. Не може да не извикат нашето удивление грандиозните перспективи, които се откриват пред човека, за да направят живота „по-хубав от песен, по-хубав от пролетен ден“ — както мечтаеше нашият Вапцаров. Вековните мечти се превръщат в дело, стават близка реалност. „Сегашното поколение съветски хора ще живее при комунизма!“ Този обаятелен лозунг — провъзгласен с всичката научна обоснованост и историческа отговорност, вдъхновява не само съветските хора, но и хората от огромния социалистически лагер, трудещите се от целия свят. „Партията гледа на комунистическото строителство в СССР като на велика интернационална задача на съветския народ, отговаряща на интересите на цялата световна социалистическа система, на интересите на международния пролетариат, на цялото човечество.“ Създадени са условия „за повече или по-малко едновременно, в пределите на една историческа епоха, преминаване към комунизма“. Ето кое ни кара да чувствуваме Програмата на КПСС и като наша програма, програма на нашето настояще и бъдеще, ето кое кара хората от всички материци да виждат в нея възплътени най-съкровени смисъл и въжделения.

Ако само преди едно столетие Маркс и Енгелс превърнаха социализма от утопия в научна теория, то народите на Съветския съюз, ръководени от мъдрата ленинска партия, превръщат теорията в живо дело, за да бъде осъществен през следващите две десетилетия най-хуманният принцип — „от всекиго според способностите, на всекиго според потребностите“.

Като тържествен химн звучат принципите, залегнали в тази величавата харта на комунизма, принципи, които сочат пътищата за избяване на човечеството от всички и всякакви форми на потисничество и експлоатация, от кошмара и ужасите на войната, за да възтържествуват мирът, трудът, свободата, равенството и щастието.

Приетата на XXII конгрес нова Програма на КПСС, със строго научния анализ на политическите, социално-икономическите, научно-техническите, общокултурните, етичните проблеми на нашата съвременност, е ново ярко доказателство за жизнената сила на комунистическите идеи, за творческия характер на марксизма-ленинизма, който непрестанно се развива и обогатява. Тя свидетелствува, че партията на Ленин следи от най-близко пулса на живота, на непосредната действителност, изучава, анализира, обобщава, за да превърне мечтите в дело, теорията в практика. С научно философска обоснованост се разглеждат процесите в цялостния живот на човешкото общество, сочат се взаимовръзките на явленията, взаимобусловеността между материален и духовен живот. Наред с обективните закономерности, на които са подчинени тези процеси, разкрива се и ролята на субективния фактор, на народните маси, на комунистическата партия. Обосновавайки законите на материалното производство и обществените отношения в социалистическото и комунистическото общество, Програмата дава марксистко-ленинска характеристика на нашата епоха — епоха на победата на социализма, разкрива политическите, икономическите, идеологическите устои на съвременния империализъм, сочи неизбежната му гибел. Исторически обусловеният преход от капитализъм към комунизъм, главните етапи и форми на този преход, стратегията и тактиката на КПСС и на другите братски комунистически партии тук са намерили проникновена научна трактовка. Какво ново

ярко доказателство за всемирноисторическата роля на великата ленинска комунистическа партия! Нейните прозрения като могъщ фар осветляват пътя на човечеството към извоюване на щастливото утре. Сега комунистическото общество ни се представя не като възможност на далечното бъдеще, а като нещо близко, със свой определен социално-политически, материално-технически, културно-нравствен облик, като въпрос на непосредната практика. „Всичко в името на човека, за благо на човека“ — ето ръководният принцип на това ново общество. Създават се условия за пълно, свободно, всестранно развитие на човешката личност. Грижата за нейното материално и духовно благоденствие определя основния патос на този исторически документ. Понятието „човек“ се изживява като хармонично единство от идейно-социални, морално-политически, трудово-етични, хуманистично-интернационални начала. Човешката индивидуалност се разкрива в своята пълнота, с цялото си богатство — отражение на богатството и величието на комунистическата действителност. Към всестранното благоденствие на човека е насочена цялата дейност на комунистическата партия, на комунистическото строителство. С възстановяване на ленинските норми в обществения живот любовта към човека придобива ново звучение, съдбата на хората става основен двигател, върховен критерий на всяка дейност.

Изграждането на безкласовото комунистическо общество определя и характера на задачите в областта на идеологията, на изкуствата и културата. С встъпването в широкия друм на комунизма се създават предпоставки за всемерно развитие на идейните, културните, нравствено-етичните принципи. Новото общество изисква и нови хора. Формирането на такива именно хора съставя върховна повеля на цялостния идеологически фронт. „В борбата за победата на комунизма идеологическата работа става все по-могъщ фактор. Колкото е по-висока съзнателността на членовете на обществото, толкова по-пълно и по-широко се разгръща творческата активност в създаването на материално-техническата база на комунизма, в развитието на комунистическите форми на труда и на новите отношения между хората и следователно толкова по-бързо и по-успешно се решават задачите на строителството на комунизма“ — се казва в Програмата. В благородните си дръзновения за осъществяване на комунистическия идеал човекът ще се ръководи от високо хуманните социални, нравствени, патриотични и интернационални принципи: — преданост към делото на комунизма, любов към социалистическата родина, към страните на комунизма; добросъвестен труд за благо на обществото; грижи на всекиго за запазване и умножаване на общественото достойнство; високо съзнание за обществен дълг, нетърпимост към нарушенията на обществените интереси; колективизъм и другарска взаимопомощ; хуманни отношения и взаимно уважение между хората; честност и правдивост, нравствена чистота, простота и скромност в обществените и личния живот; взаимно уважение в семейството, грижи и възпитание на децата; непримиримост към несправедливостта, тунеядството, нечестността, кариеризма; дружба и братство на всички народи на СССР, нетърпимост към националната и расова неприязън; непримиримост към враговете на комунизма, на делото на мира и свободата на народите; братска солидарност с трудещите се от всички страни, с всички народи. Ето моралният кодекс на новия човек, на строителя на комунизма. Към осъществяване в живота на тези възвишени принципи сега се насочва

цялата идеологическа дейност, многообразните форми на работа, които въздействуват на съзнанието, на чувствата и душата на човека.

В света на комунизма, с всеотдайното разгръщане на човешките творчески сили духовната култура ще достигне небивали висоти, културните блага ще станат достояние на всички хора. Творческият труд, радостта и благоденствието, благородството и красотата ще залегнат в основата на живота. Хармонично развитата личност, с богати нравствени добродетели, с висока култура, физически силна и здрава, обладана от пориви за градивен труд, за умствено и духовно усъвършенствуване, за служене на общочовешки идеи — ето целта, идеалът на многообразната идеологическа дейност. Сега дълголетната културна революция навлиза в нов стадий, вече намира своето реално възплъщение, дава своите обилни плодове. „Културата на комунизма, която възприе и развива всичко най-хубаво, създадено от световната култура, е ново висше стъпало в културното развитие на човечеството. Тя ще възплъти в себе си цялото многообразие и богатство на духовния живот на обществото, високата идейност и хуманизма на новия свят. Това ще бъде култура на безкласовото общество, общонародна, общочовешка култура.“

Днес съветската страна с право се гордее с епохални завоевания във всички области на културата. Ценейки по достойнство онова, до което се е домогнало човечеството във вековете си борби срещу ретроградното и пошлото, за свобода и прогрес, за национални и общочовешки идеали, съветските хора издигат на по-висок етап световната култура, разкриват нови хоризонти пред научната и общокултурна мисъл, обогатяват с нови ценности световната художествена съкровищница. Колко правдиво звучат думите на съветския писател Н. М. Грибачов, казани от трибуната на конгреса: „Истинска родина на съвременната култура стана социализмът, стана съветската страна. Тъкмо ние заемаме първо място в света по издаване на книги, тъкмо у нас произведенията на Марк Твен излизат в по-пълни издания и в по-големи тиражи, отколкото в Америка, на Балзак — повече, отколкото във Франция, на Шекспир и Дикенс — повече, отколкото в Англия. И ще дойде ден, може би той вече не е така далеч, когато народите на сегашния капиталистически Запад ще ни кажат на нас, хората на социализма, огромно „благодаря“ за уважението ни към техните истински духовни богатства и за запазването им като живи за живите“.

Разширяването и повишаването на културата не е самоцел за задоволяване на някакъв снобизъм, „а извънредно важно средство за разширяване на главните задачи на комунистическото строителство“. Социалистическата култура в многообразните ѝ форми обогатява човешката личност, въздействува върху съзнанието, дава познание и сили за комунистическото преустройство, бита и психиката на хората. Но колкото е важен, толкова е и труден процесът за създаване на хора с високо съзнание за граждански и човешки дълг, за социални и етични ценности. В отчетния доклад на XXII конгрес с особена настойчивост се подчертава сложният процес на формиране на човешкото съзнание, на изграждането на новия човек. Преодоляването на буржоазно-капиталистическите наклонения се извършва в обстановка на остра идеологическа борба, отмиращият свят всячески се мъчи да спъва движението към комунизъм. Оттук и сложността на идеологическата работа, особеният подход, с който трябва да се решават въпросите, свързани със съзнанието, с душевността на човека. При живия човек нещата са много по-сложни, отколкото и при най-сложната машина — подчертава с дълбоко разбиране Н. С. Хруш-

чов. А това налага те да се разглеждат в тяхната съвкупност и да не се пристъпва към решението им с готови формули, без да се държи сметка за непосредната житейска практика. „Особеностите на епохата на разгрънатото строителство на комунистическото общество се състои в това, че при нас все повече изпъкват такива теоретически въпроси, отговорът на които трябва да се търси не само в книгите, но преди всичко в самата животворна практика на комунистическото строителство. Ние бихме изменили на духа на нашето учение, ако в тези нови условия не съумеем да прилагаме и развиваме творчески марксизма-ленинизма, ако не го обогатяваме с нови теоретически положения и изводи, ако не ни достигаше смелост да уточняваме ония формулировки и положения, които са престанали да отговарят на новия исторически опит. Животът е неизмеримо по-богат от всякакви формули.“ Ако създаването на материално-техническата база на комунизма е задача трудна, изисква напрежение на ума, на волята и сърцето, то не по-малко трудна, сложна е и задачата да се изгради духовният облик на комуниста, да се формира съответно съзнание и психология у твореца на материални блага.

В социалистическото общество многообразието на човешката индивидуалност се изявява най-пълно в трудовата дейност. В труда се разкрива величието и красотата, смисълът и съдържанието на човешкия живот. Трудът става върховно благо и основно задължение на всеки член на обществото. „Подготовката на човека за трудова дейност, трудовата заплата на хората, възпитаването любов и уважение към труда като първа жизнена необходимост представлява същината, сърцевината на цялата работа по комунистическото възпитание“ — заяви Н. С. Хушчов от трибуната на конгреса.

В сложния и многообразен процес на комунистическото възпитание, на формирането на хора с комунистическо отношение към труда, със здрави идейно-политически, нравствено-социални, културно-естетически принципи, несъмнено, извънредно голяма роля се пада да играе литературата. Без истински пълноценно изкуство, което да обогатява и възбужда, да тласка към дълбока размисъл, към силни емоции, да насочва към нови дирения ума и сърцето, да окриля и вдъхновява за служене на високи идеали, не е възможно да се създаде новият човек. Отразявайки явления от всички области на живота, богатството и многообразието на действителността, вниквайки в най-съкровените глъбини на човешката душевност, литературата е призвана да съдействува за идейното обогатяване и нравствено възпитание на масите, да служи „като източник на радост и вдъхновение на милиони хора“, да изразява техните мисли, чувства, блянове. Всестранното комунистическо изграждане на човека е неделимо от идейно-естетическото възпитание. Затова повече от всякога сега въпросът за естетическото възпитание се налага с цялата си жизнена необходимост. В Програмата се определят основните положения и ръководни принципи на литературата, набелязват се перспективите на нейното по-нататъшно развитие. Подчертава се, че партията ще отделя особени грижи за „естетическото възпитание на всички трудещи се, за създаване у народа висок художествен вкус и културни навици“. В бъдещото общество художественото начало ще навлиза все повече в бита на хората, ще става стимул за облагородяване на човека, за разгръщане на неговите творчески сили. Стремжът към повече красота в живота е органически свързан с непрестанни усилия за материално и духовно обогатяване на обществото. Пълноценното изкуство, дълбоките естетически изживявания

неминуемо тласкат хората към градивен труд, и обратно — творческият труд поражда у хората нужда от художествена наслада. „Най-прекрасното е трудът на човека и няма по-благородна задача от тази правдиво да се показва новият човек-труженик, богатството на неговите духовни интереси, неговата борба против старото, отживяващо своя век. Ние трябва да дадем на съветските хора увлекателни произведения, разкриващи романтиката на комунистическия труд, възпитаващи инициатива и настойчивост за постигане на целта“ — се подчертава в отчетния доклад. Не някогашният индивидуалист и самотник, не безделникът и егоистът от буржоазното общество, а човекът, органически свързан със своята среда, с трудовия колектив, отдаден всецяло на материалното и духовно просъпяване на своя народ — става основен герой на социалистическо-реалистическата литература, обект на идейните дирения и творчески дръзновения на писателите на нашето време. Само в трудовите процеси човешката личност се разкрива от всички страни като мислещо и емоционално същество. Съзидателният труд служи като „чистилице за буржоазно-индивидуалистическите наслоения, като плодотворна почва за идейно-хуманистично, етично-духовно извисяване“.

Макар хуманизмът на съвременното социалистическо общество да включва черти и от предишните епохи, сега той се изпълва с ново съдържание, идейно угълбен и социално обогатен той зазвучава по новому. Създават се нови взаимоотношения между личност и общество, между индивидуално и колективно, нравствените и естетическите категории са от по-друго естество. Оттук и своеобразието на хуманистичния патос, който пронизва литературата на социалистическия реализъм. Скептицизмът, безверието, еснафското благодушие, примиренчеството, безкрилият сантиментализъм, песимизмът са му чужди. Непреклонната вяра в творческите възможности на човека, в обновителната сила на комунистическата идеология, на труда в името на народа, революционна целеустременост, борба за щастието на всеки човек, непримиримост към неправдата, безпределна преданост към мира — определят основните му черти.

Вече десетилетия наред многонационалната съветска литература активно участва в построяването на социализма, в проправянето на пътищата, извеждащи към комунизма. Световната художествена съкровищница се обогати с безсмъртни стихове, поеми, романи, повести, драми, които възпяха героизма, себеприщанието, величието на съветските хора. За тази си всеотдайност на делото на партията и народа, на човешкото щастие и красота, на правдата и мира тя си спечели признателността и уважението на всички честни люде по света. Днес пред нея се поставят още по-високи и благородни задачи. Тя трябва първа да види и изобрази кълновете на комунистическото общество, да въоръжи с идейни и нравствени добродетели човека, който вече „шурмува небесата“. Тя е призвана да изобрази прекрасните качества на човека, който с творческия си размах, с духовните си дерзания увлича другите в победния ход към бъдещето. Говорейки за ролята на литературата и изкуството в изграждането на комунистическото общество, Н. С. Хрушчов заяви: „В съвременните условия трябва да се отдели сериозно внимание на естетическото възпитание, на формирането на художествен вкус у всички съветски хора, да се обяви решителна борба на безвкусицата, в каквото и да се проявява тя — във формалистични увлечения или в еснафски представи за „красивото“ в изкуството, в живота, в бита“. Развитието на обществото налага да бъдат предявени по-високи изисквания и към писатели и към читатели,

да се създаде по-висок естетически вкус, да се преодолее примитивизмът в художественото мислене и изобразяване. Високото призвание на писателя е несъвместимо със сухото регистраторство, със самодоволството, с безкрилото илюстриране на политически лозунги, производствени мероприятия и т. н. Не по-малко то е несъвместимо и със самоцелното психологизуване, със сантименталното „самовглъбяване“, с човъркане на инстинктите и страстите и т. н. Съвременният читател бързо разграничава сурогата от истинското литературно произведение; той не търси само забавна интрига, комплицирани положения или точни сведения за производствения процес, облечени в „художествена форма“, диаграми, цифри, проценти. Той иска в художествената творба да види много повече от онова, до което сам се е домогнал в търсенията си като гражданин, като интелектуална и емоционална личност. Все повече се утвърждава взаимоотношеността между идейно-художествените търсения на писателите и естетическите потребности на читателите.

Формирането на хора с ново комунистическо светоусещане, сложната и противоречива борба за утвърждаване на нов тип човек, изобразяването му с неговите неповторими черти и възлечения стават основна линия в художественото творчество. Преодолявайки някоя неправилни схващания по отношение характера на положителния герой, на типичното, на конфликтността и редица други социологизаторски и опростителски възгледи за изкуството, съветските белегристи, поети, драматурзи все по-проникновено се вглеждат в жизненото многообразие, все по-углъбено подхождат към човешката личност, изобразяват я в цялата ѝ сложност и противоречивост, в богатството ѝ от идейни и психологически преживявания, от нравствени и емоционални пориви. Налице са все по-засилващи се тенденции към едно по-цялостно психологическо третиране на човешката личност, към по-широко разбиране на жизнената правда, на интелектуално-философските и идейно-възпитателни страни на изкуството. Умножава се броят на произведенията, които смело изобразяват многообразната действителност — и нейното непрекъснато движение и обновление, с всичкото ѝ величие и суровост, с изпитанията и лишенията, с радостите и тревогите на хората. Лакировката, схематизмът, празната риторика, парадната идеализация и други подобни тенденции от миналото вече не намират почва. Отразявайки живота на хората в движението им по пътя към комунизма, литературата все по-пълно се включва в борбата срещу отрицателните явления, срещу бездушието към човешката съдба, към съкровенияте чувства и мисли на съвременния човек. Изобразяването на човека само в определени аспекти, премълчаването на неговите вътрешни терзания, на изпитанията, през които преминава в усилията си за завоеване на нови ценности, създава неверие към литературата, поражда чувство на неудовлетвореност у читателя — изпитал непосредствено трудностите, свидетел на родилните мъки на новото. Новите явления в общественния и културния живот на съветските народи търсят и нови форми за изява, налагат нова идейно-художествена трактовка. За да може образът на съвременния човек да въздействува с непреодолима сила, той трябва да излъчва обаяние, което да ни грабва, да ни тласка към размисъл и изживявания, да е облян от дълбок хуманистичен патос, от любов, която окрила и вдъхновява хората.

Ако днес ние с удивление четем цифрите, перспективите за развитието на производителните сили, на материално-техническата база през следващите 20 години, то с още по-голям интерес искаме да съзрем об-

раза на човека, който ще извърши този небивал икономически подем. Романтиката на идващото ни обаява с не по-малка сила от героиката на настоящето. Само онзи писател ще се възмогне до висотата на художествените задачи, който изцяло се е проникнал от своята съвременност, който е прегърнал от сърце и душа величавата програма на комунизма, възприема човека във всичкото му богатство и противоречивост. Тогава и художественото дарование ще се оплоди с жизнена сила, вълнуващият и обаятелен образ на съвременника ще се изяви в своята пълнота, в своята реална конкретност и историческа перспективност.

Стремителният ход към комунизма, смелите дръзновения на милионните строители на комунистическото утре, обогатяването на човешката душевност, високите нравствено-етични норми изискват нови усилия за по-нататъшни търсения, налагат да бъдат разчупени някои естетически схеми, за да се даде цялата художествена правда за хората, които с всеки ден изменят света. Благоприятната творческа атмосфера, създадена след XX конгрес, вече окончателно пречистена на сегашния исторически конгрес, позволява да бъдат разгърнати всички дарования, за да бъде създадена литература, съзвучна на големите задачи на времето.

Съветската литература даде блестящи примери как може на основата на комунистическата партийност да се изявят най-пълно творческите възможности на писателя, как на основата на дълбокото осъзнаване на обществените закономерности, на народните интереси се дава най-голям простор и свобода на творческия талант. Едва в условията на социалистическото общество бяха създадени предпоставки за оная „свобода на творчеството“, за която са мечтали толкова поколения. Тази свобода е обусловена от върховната задача на комунистическата партия да осигури материално и духовно благоденствие на хората, да създаде условия за пълно разгръщане на физическите и морални сили на човека. „Комунизмът е строй — се казва в Програмата — където разцъфтяват и напълно се разкриват способностите и талантите, най-добрите нравствени качества на свободния човек.“ И в осъществяването на тези в най-висока степен благородни задачи творците на художествени ценности изявяват пълно и свободно идейно-естетическите си възрения, изобразяват и оценяват жизнените явления, реализират творческите си пориви. Чрез метода на социалистическия реализъм комунистическата партийност придобива естетическа значимост, влиза органически в самата художествена тъкан на произведението, отговаря на обективните закономерности, характерни за развитието на литературата. В пълноценните литературни произведения партийността престава да се проявява само в идейните позиции на автора, а намира израз и в художествените средства, в изграждането на образите, в поетическото майсторство. Нейното въздействие е цялостно и всеобхватно. При благоприятните условия за всестранна изява на човешката личност, с нейните умствени, трудови и емоционални страни литературата ще съдейства за пълната проява на това многообразие, та да може прекрасното да се види от различни аспекти, да се слеят в едно разумното и емоционалното, съзнанието и чувствата.

„Главната линия в развитието на литературата и изкуството — се подчертава в Програмата — е укрепването на връзките им с живота на народа, правдивото и високохудожествено отразяване на богатството и многообразието на социалистическата действителност, вдъхновеното и ярко възпроизвеждане на новото, истински комунистическото и разобли-

чаване на всичко, което противодействува на движението на обществото напред.“ Ето жалоните за писатели и поети, които извеждат към пълноценната литература, които обуславят създаването на непреходни идейно-художествени ценности.

Основен критерий за художествена значимост и през епохата на комунизма си остава правдата на живота. Правдивото, вярно изобразяване на жизнените явления е върховен принцип в художествения кодекс на хората на изкуството. Този идейно-естетически принцип отново бе нашироко обоснован от трибуната на XXII конгрес. Въпреки големите успехи съветските писатели не са доволни от постигнатото. Те съзнават, че все още трябва да се догонва онова, което се извършва в живота, в съзнанието и бита на хората — дръзнали да прекратят прага на комунизма. „Аз продължавам да смятам — заяви М. Шолохов — че една от главните причини за изоставането на нашата литература от живота и една от най-главните причини за появата на посредствени произведения е установилото се откъсване на писателската среда от този живот, повърхностното познаване на стремително течащата и постоянно променяща облика си действителност.“ За неизмеримо голямата художествена сила на жизнената правда, за нейното многообразие, за необходимостта тя да бъде видена и почувствувана със сърцето и ума говори с дълбоко разбиране и друг бележит майстор на поетическото слово — Ал. Твардовски. Писателят трябва не само да изучава живота, но и цял да гори, дълбоко да се вълнува, да страда и се радва заедно със своите герои. „Една от удивителните особености на изкуството е тази, че ако самият художник не е развълнуван, не е разтърсен истински от идеите, образите, картините на живота, зрителят или слушателят, възприемайки това творение, също остава хладен, то не докосва душата му.“ Една неизмерима любов трябва да изпълва и вдъхновява поети и писатели, любов, която да вдъхва у хората съзнание за човешко достойнство, вяра в творческите сили и готовност за борба в името на справедливостта. Тази всеотдайна любов ще позволи на писателя да види прекрасното у хората с различни звания, с различни професии и длъжности — от министъра и полководеца до мишьяра и доячката, от механизатора и строителя до академика и космонавта — всеки по своему участващ в нашата величава съвременност, борещ се за човешко щастие.

Отдавайки необходимата дан на признателност на съветската литература, която занесе из света правдивото и победно слово за новия живот и спечели доверието и симпатиите на милиони читатели, XXII конгрес предави още по-високи изисквания към хората на художественото слово, постави още по-грандиозни задачи пред изкуството. И в това се изиявява една от закономерностите в развитието на съветското общество, на съветската литература и култура.

При практическото изграждане на комунистическото общество, при нарасналата роля на художествената литература изпълват нови задачи и пред литературознанието и естетиката. Годишните след XX конгрес бяха особено плодотворни за съветското литературознание. То смело подхвана и реши съществени въпроси из областта на литературната история, теория и критика. Излязоха множество обобщаващи трудове, монографични изследвания върху отделни писатели или литературни периоди, погледна се на литературното развитие от различни страни, за решаването на теоретичните въпроси широко бе използван опитът на световната литература. Свободните дискусии, творческият обмен на мнения дадоха тласък на

естетическата и литературоведческа мисъл, която все повече се углъбява, подхваща най-сложните въпроси на теорията и практиката на литературното творчество. Завоюваните успехи са солидна основа за по-нанатъшно възможване, за навлизане в нови сфери, за решаване на сложните въпроси на литературата. В условията на комунистическото строителство литературознанието следва да направи нови решителни крачки, да навлезе по-смело в особеностите на творческия процес, да разкрие закономерностите на по-нататъшното развитие на литературата, да изясни характерът на формите, в които се изживява съдържанието на комунистическия живот. Все по-настойчиво изпъкват редица въпроси, които следва да бъдат третираны в по-друга светлина, да бъдат разчупени някои естетически схеми, да се обогатят понятията, категориите, за да може да се изрази в пълнота многообразиият литературен процес. Така например сега проблемът за партийността се представя в по-друг аспект. При новото обществено-политическо развитие постепенно, но неизбежно партийността разширява своя обсег, за да се слее с народността. Социалистическият хуманизъм се обогатява с нови черти, става основа в отношенията между хората, определя облика на цялостното светоотношение на съвременника. Да се очертаят естетическите потребности на хората при новите социално-икономически условия, да се разкрие съдържанието на „красотата-правда“ като средство за комунистическо възпитание, да се изяснят особеностите на художествената идейност, нейните специфични форми на проява и т. н., — ето задачи, които изпъкват с цялата си актуалност. От задълбочената разработка се нуждаят и въпросите за отношението между писател и общество, между творец и читател, между писателско светоусещане и художествен талант. Очевидно личността на писателя, творческата индивидуалност сега трябва да се изследва с цялото ѝ богатство и неповторимост. При благоприятните условия за пълна изява на твореца налага се да се разкрие онова специфично, което е характерно за отделния писател, което е свойствено на неговия начин на виждане, на изграждане на образите и използване на изразните средства. Големият творец обогатява общите идейно-художествени принципи с нови открития, с нови средства за поетическо усвояване на света. Закономерностите на литературния процес се разкриват в своята сложност на основата на дълбокото изучаване своеобразието на творческата индивидуалност — която изразява духа и тенденциите на своята епоха, тежненятия на своя народ чрез създадените поетически образи. От друга страна, едновременно възникване по пътя на комунизма на много народи налага да се види общото и особеното в развитието на различните национални литератури, в каква форма и степен се проявява единството и многообразието на литературния процес. Проблемът за националната форма на социалистическо-реалистическата литература, за взаимодействието между литературите на отделните народи, както и сравнително-историческото изучаване на това взаимодействие, придобива особено значение. Широките възможности на социалистическо-реалистическия метод за развитието на всички форми, жанрове, стилове налагат от общите съждения да се премине към конкретна разработка. Свързаното на литературата с непосредните житейски потребности, непрестанното повишаване на нейната познавателна и възпитателна роля обуславят и появата на такива форми, които най-естествено и пълно съчетават гносеологическата и естетическата функция, възприемат се най-непосредно от читателя.

И в Програмата, и в докладите на Н. С. Хрущов, и в изказванията

се подчертава ленинската мисъл, че социалистическата литература използва художествения опит на миналото. Творческото школуване в националната и общочовешка съкровищница поряда смели идейно-естетически търсения, разширява художествената тематика и проблематика, поетическите форми, дава простор за изява на творческата индивидуалност. „Пред лицето на новия духовен подем на нашето общество ни не трябва да забравяме, че сме наследници на нашата велика класическа литература, която е оказвала и казва властно влияние върху много развити литератури в света. И ние ще можем да бъдем достойни за нашето велико време, само ако сме достойни продължители на традициите на високо майсторство и нравствена сила, на великите предшественици на съветската литература — заявява авторът на бележитата поема „За даляу далъ“. В изкуството на социалистическия реализъм „основано на принципите на народността и партийността, смелото новаторство в художественото изобразяване на живота се съчетава с използването и развитието на всички прогресивни традиции на световната култура.“ В тези мисли е възплетен дълголетният опит на политиката на партията в областта на литературата, художественото кредо на марксистко-ленинската естетика. На литературната наука се пада задължението да изследва задълбочено и проникновено този толкова важен проблем, да разкрие формите, средствата, пътищата на школуване в националната и общочовешка съкровищница, да посочи онези непреходни ценности, чието използване ще благоприятствува по-нататъшното възможване на съвременната литература, ще разшири и обогати поетическото виждане, художествената палитра на писателя. Не случайно още преди повече от един век бележитият руски критик Белински подчерта, че не може да се говори сериозно за съвременна литература, без да се разкрие какво е представлявала тя в миналото, без да се усвои опита на предходниците. Колко жизнено необходимо се явява припомнянето на тези основни положения сега, когато у отделни писатели все още не са изживени някои модернистични увлечения, у които под лозунга за „новаторството“ не е трудно да се види едно nihilистично пренебрежително отношение към художествените завоевания от миналото. Принципните указания на партията по отношение литературното наследство ни помагат, от друга страна, творчески да подхождаме към опита от миналото, да го използваме като изходно начало за нови открития, за по-дълбоко вникване в нашата съвременност, за създаване на истински новаторски произведения.

Задълбоченото разработване въпросите на литературната наука трябва да бъде съчетано с неотстъпна борба срещу буржоазните идеалистични и формалистични теории, срещу всякакви извращения на марксизма, срещу ревизионистичните опити и тенденции в литературознанието.

Конгресът отново подчерта основните принципи на марксистко-ленинската естетика, на теорията и практиката на социалистическия реализъм и по този начин даде красноречив отговор на нездравите тенденции, появили се по време, когато започна оздравителна борба срещу вредните последици в литературата, нанесени от догматизма, схематизма, лакировката и т. н. А оттук произтичат важни теоретични изводи за патоса на художественото произведение. Съвременната литература трябва да служи за „източник на радост и вдъхновение“. Никому ненужни, вредни са онези творби, които водят към песимистични настроения, които се ровят в „задния двор“ на днешния живот, които са с принизен патос, дават невярна представа за творческите пориви на човека. Борбата за окончател-

ното преодоляване на подобни пакостни тенденции несъмнено съставя важна страна на съвременната ни критика. Налага се критическите съждения и оценки да изхождат от солидни идейно-естетически критерии, а не от чисто субективни съображения, от формално-догматични анализи, без връзка с художествените потребности на нашето време.

Твърде много, разнообразни и сложни са въпросите, които стоят цялата си категоричност пред литературната теоретична мисъл, въпроси, които тепърва ще бъдат предмет на разговори и обсъждания.

Какъв неизчерпаем, животворен извор на знания и опит, на поука и вдъхновение за всеотдайна работа за тържеството на златния век за хората, за тържеството на комунизма, на човешкото щастие, на духовната красота представлява величавата програма, утвърдена на историческия XXII конгрес на Комунистическата партия на Съветския съюз! От трибуната на конгреса Н. С. Хрушчов заяви: „Сега на пръв план в идеологическата работа изпъква задачата задълбочено да се разяснява на трудещите се новата Програма на КПСС, която въоръжава партията и целия народ с велик план за борба за пълно възтържествуване на комунизма“.

Ние, българите, с особена сила чувствуваме и разбираме цялото величие на Програмата за построяването на комунистическото общество, историческата значимост на решенията на XXII конгрес. Изразявайки мислите и чувствата на целия български народ, първият секретар на Българската комунистическа партия др. Тодор Живков в своята възторжена реч пред конгреса заяви: „Цялата наша партия, българският народ посрещат XXII конгрес на КПСС като свое скъпо, родно дело. Ние, българските комунисти, възприемаме Програмата на КПСС като своя програма, като програма за действие на Българската комунистическа партия. В нея виждаме възплътени жизнените интереси, възжеланията и най-възвишените идеали и мечти на нашата партия и народ. Програмата на КПСС осветлява и нашия път напред, помага ни да видим още по-ясно нашите цели и перспективи на развитие, да осмислим още по-дълбоко нашите задачи“.

Дълбокият смисъл на тези думи се потвърждава от цялостното развитие на нашата страна от народната победа насам. Историческият опит на Съветския съюз е бил непоклатима опора и сигурна надежда на народа ни, тръгнал по пътя на социализма, служи като маяк в усилията ни да изградим обществото на правдата, на щастieto и прогреса. Документите, решенията, лозунгите на КПСС, претворени и съобразени с нашите конкретно-исторически, национално-битови условия, винаги са бивали като откровение във всестранното ни социалистическо строителство. Историческият XX конгрес на КПСС, оказал такова неизмеримо въздействие върху цялото световно комунистическо движение, създаде и у нас благоприятни условия за преодоляване на някои вредни методи на ръководство и в обществения и в културния живот, за пълно разгръщане творческите сили на народа, за по-голяма и непосредна отзивчивост към човека, към неговите материални и духовни потребности. За претворяване в живо дело решенията и насоките на XX конгрес, на Априлския пленум и VII конгрес на БКП трябваше да бъдат използвани всички сили и форми за съзидателна работа в името на човешкото добруване и идейно-правствено усъвършенствувание. Следвайки указанията на партията за всестранно отразяване на нашата действителност, за създаване на жизнено правдиви и емоционално действени творби, хората на литературата и из-

куството полагат несъмнени усилия, заживяват с по-смели творчески дръзновения. Лозунгът, издигнат от др. Т. Живков — по-близо до живота, повече сред народа — все по-цялостно се осъзнава като върховна повеля, постепенно, но неотклонно изпълва със смисъл и съдържание всяка пълноценна творческа дейност. Макар българският читател все още да чака появата на големи художествени завоевания, безспорни са усилията за по-углъбено вникване в нашата съвременност, в сложните жизнени процеси, за правдиво отразяване на противоречията и трудностите в движението ни напред. На основата на завоеванията на художествената ни мисъл след Девети септември следва да се отиде по-нататък. Атмосферата сега дава възможност да бъдат преодоляни някои пречки по пътя на нейното възмогване, за да изчезнат окончателно проявите на догматизма, на схематизма, на сухата декларативност. Сега все по-неудържимо в литературата ни навлиза нашата съвременност — с цялата си пленителност и суровост, с многообразието и противоречията. Расте броят на художествените дарования, които заживяват по-непосредно с ритъма и тенденциите на настоящето, с романтиката на бъдещето, които, съглеждайки сияйните върхове на светлото комунистическо утре, не пропускат да видят и стръмните пътеки, извеждащи нагоре. Налице е един обновителен процес, който, макар и труден, е исторически обусловен, жизнено необходим. И в този обновителен процес, проникновените указания на партията, здравите национални традиции на марксистката теоретико-естетическа мисъл, на революционно-пролетарската, социалистическо-реалистическа литература, както и опита на съветската литература, са сигурен компас и надежден критерий за хората на словото. Благодарение именно на тези мъдри указания и жизнени традиции, ревизионистичните веяния, появили се през годините, когато трябваше да се воюва с догматизма и примитивизма в художественото мислене и изобразяване, у нас не намериха по-траен резонанс. Независимо от някои частични увлечения, българските литературни работници своевременно реагираха на нездравите тенденции, забелязани у нас и така ярко проявени в чужбина. Стойки на непоклатимите позиции на социалистическия реализъм, на марксистко-ленинската литературна наука, те все по-смело подхождат към сложните въпроси на теорията и практиката на художественото творчество.

Задачата — за дълбоко правдиво и високо художествено изобразяване на живота, за създаване на пълноценни литературни творби, за идейно, тематично, жанрово обогатяване на националната ни литература, за вникване в закономерностите на литературното развитие, в специфичните особености на художественото творчество като действена форма за познание и обществено съзнание — си остава първостепенна задача, която предполага големи усилия, смели търсения, напрежение на ума и на сърцето.

Сега, когато са трасирани пътищата, които извеждат към щастливото комунистическо бъдеще, в светлината на постиженията и перспективите на съветската художествена, литературоведческа и критическа мисъл, българските писатели, литературни историци, теоретици и критици по-ясно съглеждат своите задачи, с по-голяма всеотдайност и углъбеност ще работят за създаване на литература, на литературна наука и критика — съзвучни на нашата величава съвременност.